

OOSTVLAAMSCHE ZANTENMEDEDELINGEN VAN DE BOND DER OOSTVLAAMSE
FOLKLORISTEN

Maatschappij zonder winstbejag

Secretariaat van de Bond :
L. VERLODT, Zalmstraat, 69, Gent.
Alle stortingen te doen op postrekening :
969.46, Bond Oostvl. Folkloristen,
Gent.

Redactie van Oostvl. Zanten :
F. VAN ES,
Désiré De Wolfstr., 3, Aalst.
J. VERMEULEN & J. BOES.

Alfons De Cock, grondlegger van de Wetenschappelijke Folklore⁽¹⁾

Op 12 Januari 1850 werd te Herdersem, een Oostvlaams dorp in de Dendervallei, Alfons De Cock geboren, zoon van een nederige gemeenteonderwijzer aldaar. Thans herdenkt geheel Vlaanderen dit heuglijk eeuwgetijde met dankbaarheid en trots.

Alfons De Cock werd naar de normaalschool van Lier gezonden, waar hij onder andere het hooggestemde en Vlaams-bezielend onderwijs genoot van Domien Sleenckx, samen met andere volksjongens uit het platteland, als Reimond Stijns uit Mullem en Isidoor Teirlinck uit Zegelsem. Lier was in die tijd een vierige kweekschool van Vlaamse militanten. Talrijk zijn de jeugdige schoolmeesters die van daar uit naar hun landelijk dorp zijn teruggekeerd, met in hun hart de onblusbare liefde voor hun moedertaal.

Alfons De Cock volgde in de school te Herdersem zijn vader op, en werd later als schoolhoofd aangesteld te Denderleeuw. Betrekkelijk vroeg — zó vroeg ten minste als de pensioenwet toeliet — ging hij op rust, vestigde zich te Antwerpen bij zijn schoonzoon, en besloot er een naarstig en onbewogen leven op 2 Maart 1921.

Maar eigenlijk is die « rust » het begin geweest van een verbazende activiteit op een gebied, dat toen weinig bewerkt was

(1) Rede uitgesproken voor zender Brussel van het N.I.R., op 13 Januari 1950, te 18 u. 10 — 18 u. 20.

geweest tenzij onder zeer losse discipline : de folklore. Folklore, dat is volkskunde, een woord met al te ruime, te algemene, te vage betekenis. Het werd uit het Engels afgeleid. Het heet de kennis te zijn van de saga's, de legenden, de vertelsels, de spreekwoorden en spreekwendingen, de zeden en gebruiken, de vieringen en geloofsbegrippen, de klederdrachten en geplogenheden van een volk. De opsomming alleen verraadt door haar onbeperktheid de onstandvastigheid van een leer, die al de aspecten en vormingen van haar stof moeizaam zoekt te boeien.

Het is de eer van Alfons De Cock de folklore te onzent een zuiver wetenschappelijk inzicht te hebben aangewezen en de leer te hebben gevestigd op wetenschappelijke grond. Zeker, hij heeft het niet alleen gedaan. Hoe zou één man dat kunnen ? Uit de vreemde werden hem leerrijke voorbeelden voorgehouden en een paar Vlaamse tijdgenoten zijn hem naar het schitterend doel behulpzaam geweest.

Trouwens, er was al een rijk materiaal voorhanden. Schier in alle dorpen was men aan het zanten geweest. Sproken en gezegden waren door duizenden ongeschoolde handen opgeschreven en vergaard. Het was de lieve, aandoenlijke tijd dat Vlaanderen naar zijn eigenheid, naar de geheimen van zijn wezen, naar zijn diepten pegelde en naar zijn ziel.

Het was de tijd, die de heroïk der Vlaamse Beweging zou inluiden. Zoals eenieder in zijn hart en zijn geheugen naar het verre aangezicht van zijn verstorven moeder zoekt, zo zocht een kinderlijk Vlaanderen naar de sporen van een bevoold verleden, naar de schijnbaar verloren schakels, naar de veilige waarheid dat er een volkswezen onverwoestbaar door de tijden heen bestendig was gebleven en dat er een Vlaamse identiteit bestond.

Willems, David, Gezelle en zoveel anderen hebben daarop gewezen. Maar zij gingen op de tast. Het was geen dolen, nog minder een twijfelen, het was een raden in gedroomde richting, de duistere zekerheid van hun bloed.

Men heeft daarbij het schone woord **zanten** gebruikt. Zanten, dat is op de verlaten akker, waar het laatste korenvoer is weggehaald, de nog overgebleven tarwearen oogsten en binden tot een bolle tuil op de vuist. Jarenlang en over meer dan drie geslachten is men aldus op de verlaten akker van het Vlaamse volkswezen aan het zanten gegaan.

Omtrent 1880 hield Pol de Mont, die toen al een gevierde dichter was, te Ninove een van die geestdriftige lezingen, waar-

bij hij zo kwistig zijn oratorisch talent en de wondere sonoriteit van zijn bewogen stem liet gelden. Hij sprak over volkskunde, en het was toen nog een woord vol onverwachte nieuwigheid. Hij spoorde zijn toehoorders aan om aan zanten te doen. Alfons De Cock zat in de zaal. En hij heeft sindsdien niet opgehouden te zanten.

De Cock's eerste volkskundige arbeid heeft hij aan de **volks-geneeskunde** besteed, waarin hij een overvloedig materiaal van volksbotaniek met wetenschappelijke nauwgezetheid heeft verwerkt : onmiddellijk blijkt zijn scrupuleuze bezorgheid om onder geen voorwendsel de enig betrouwbare volksmond te verraden. Hij is zeker de eerste geweest die zijn zanten onder nuchter en streng objectief toezicht heeft geplaatst en behouden. Een dergelijk toezicht is uitermate moeilijk. De volksmond leeft. Hij is geen mecanisch werktuig. Hij nuanceert tot in het oneindige de meest geijkte boodschappen. Men geraakt gauw onder de indruk van de voorstelling en gaat dan, ook met artistieke oogmerken, subjectiveren. Denk maar aan onze wonderbare Gezelle. Die heeft uit de volksmond meer schoonheid dan documentatie gehaald. En welke schoonheid ! En welke Vlaming weerstaat aan de ontroering van zijn gevleugelde en rijkgevooisde zanten ? Maar het is allemaal levensechter dan wetenschappelijk betrouwbaar. Mijn God, hoe danken wij hem daarvoor !...

Daartegenover staat de fidele manier van Alfons De Cock. Hij controleert al wat hij hoort, en nog stipter wat hij opschrijft. Hij heeft, in medewerking met Pol de Mont, merkwaardige bundels vertelsels en sprookjes uitgegeven. Een aandachtige lezer zal hier en daar de hand van de Mont onderscheiden, waar het de dichter onmogelijk scheen te weerstaan aan de bekoring van een artistieke notering. Zulke hinderlagen ontweek De Cock zegevierend. Daarom meen ik te mogen opmerken dat het driedig **Sagenboek**, dat hij met Isidoor Teirlinck naderhand bezorgde, een soliedere bijdrage is.

Het moge hier de plaats zijn om de zeer nauwe betrekkingen van Alfons De Cock met mijn vader te herdenken. Eigenlijk waren zij beiden, in hun aanzienlijke collaboratie, de grondleggers van een systeem der folklore, die voortaan aan alle begoochelingen en gevaren van geïmproviseerd... wildlopen zou ontsnappen. Meer nog dan in het Brabants Sagenboek zou zulks blijken uit het opzet, de indeling, de kaderuitwerking van het monumentale « Kinderspel en Kinderlust », een standaard-

werk in acht lijvige boekdelen, dat het wetenschappelijk gezag van onze Vlaamse folkloristen, en tegelijk hun roem in het buitenland heeft gevestigd.

Alfons De Cock kwam toen (nu vijftig jaar geleden) dikwijls bij ons aan huis. Hij kwam gewoonlijk 's morgens, en bleef aanzitten bij het noenmaal aan de familietafel, en heel de middag sloot hij zich met mijn vader in de grote werkkamer op.

Ik heb een goed beeld van deze oude vriend bewaard. Hij had het borstelig voorkomen van een schrander schoolmeester. Mijn vader ook had zulk een voorkomen. De Cock echter had een krachtiger neus, en zijn baard was iets woester. Maar alle twee lieten zij uit goedige ogen, die aan kinderen zijn gewend, een vaart van geduldige en diepe blikken gaan, die met een leven van de geest waren geladen. Er zal wel nooit een hoog woord tussen beiden zijn gerezen, want beiden hadden zij uit de practijk van langzaam en oplettend zanten een liefderijke verdraagzaamheid geput.

Toen Alfons De Cock in 1921 overleed, heb ik mijn vader een paar dagen zien zwijgen en alleen zijn. Die zelfde stilte, die vandaag veel serener is, bevangt mij op dit ogenblik, wanneer het land dat hij zo diep beminde, omdat hij het zo grondig had leren kennen, een plechtige groet aan zijn nagedachtenis brengt.

Herman TEIRLINCK.

BOEKBESPREKING.

STOLK (Lode). — *De Lustige Broeders. Humoristische roman. 1950, Gent, Uitgeverij «Mundus», Rode Lijvekensstraat, 25, 269 blz. Prijs: Ingenaaid: 40 fr.; ingebonden: 60 fr.*

De beschrijvers van het Antwerpse volksleven zijn talrijk. H. Conscience, D. Sleeckx, Em. De Bom, L. Baekelmans, J. De Schuyter, A. Delattin, J. Wilms en nog andere hebben met liefde en somwijlen met veel fantasie in talrijke folkloristisch getinte verhalen en romans de Signoren in hun handel en wandel en de schilderachtige uitzichten van hun stad afgemaald. Enkele hebben zich daarbij bepaald tot een typische wijk, inzonderheid de havenwijken: St.-Andries, het Schipperskwartier, enz. Dit is ook het geval met onze auteur, Antwerpenaar van geboorte, maar sedert een veertiental jaren woonachtig te Gent. Zijn verhaal handelt over het leven der dokwerkersgezinnen uit de nu verdwenen Koeikensgracht, bij de Entrepotplaats en de Ankerrui. Het graven aldaar van de tunnel voor rijtuigen onder de Schelde heeft gans het uitzicht van die vroeger overbevolkte wijk gewijzigd. Ganse huizencomplexen en eigenaardige «gangskens» zijn verdwenen.

Het is een leuk en opwekkend verhaal, dat nochtans hier en daar wat te wijdeloepig is, waarin tal van folkloristische gegevens verwerkt zijn en al het wel en wee van de «mannen van de basseng» beschreven wordt. Er zijn ook treffende staaltjes van Antwerpse humor en zwans in voorhanden. Dit is een eersteling, waarvan de auteur zeker een aanmoediging verdient en die wij ook aan onze lezers graag aanbevelen.

F. V. ES.

Kerk van MACHELEN aan de Leie.

MACHELEN. — Beeld van Sint Cornelis.

Machelen-Gulde.

Als de kersen rijpen is 't Machelen-Gulde. Dan trekken duizenden mensen naar de mooie S. Machielsparochie aan de heerlijke Leiebocht, om S. Cornelius en S. Gislenus te eren.

En dat sinds meer dan vijf eeuwen.

Men weet niet wanneer de devotie voor de twee heiligen in Machelen begonnen is, noch van waar de relikwieën gekomen zijn. Maar de stichtingsdag van de broederschap (gilde-gulde) is bewaard voor het nageslacht.

De eerste maaltijd (wie kent een gild zonder maaltijd?) werd op de Zondag na S. Jansgeboorte en S. Elooisdag midzomers gehouden in het jaar 1423⁽¹⁾.

Waarom in Juni? Denkelijk omdat S. Corneel en S. Michiel in de maand September te dicht bijeen vallen. Maar S. Jan te Midzomer was de dag der afnemende zon, van zomervuren en feeststemming. Met S. Jan werden de rekeningen afgesloten en nieuwe gildemeesters aangesteld. Het feestgetij was dus welkom om maaltijd te houden of beter gezegd een algemene vergadering te houden in volkse trant.

De beslissing te vergaderen na S. Jansgeboorte werd getroffen door Thomas Adaems, parochiepaap te Machelen; Jan De hond, pastoor te Olsene; de ballieu Jan van wychuus; de kerkmeesters Mestdach, Jan de hond en Pieter van haelst⁽²⁾.

Naar voorvaderlijk gebruik staat de broederschap, ter ere Gods opgericht, onder de bescherming van onze lieve Vrouw en de goede Sancten Cornelius en Gislenus, aangeropen tegen zenuwziekten.

Pastors en kerkmeesters hebben Jan van wychuus op de maaltijd uitgenodigd als vertegenwoordiger van « Gheerard van scoresse, rudder, heere van Morcourt, van Berchem ende van Ayshove ende mer vrouwen Mergrieten van steenhuuse, zijne

---

(1) En niet 1323 zoals De Potter en Broeckaert opgeven in hun geschiedenis « Machelen », uitgave 1864-70, V^e reeks.

(2) Thomas Adaems is als pastoor van Machelen niet alleen vermeld op de stichtingsakte, maar ook Stadsarch. Gent, St. v. goede 30 II f° 61 (1429).

Jan van wychuus, uit het geslacht Wychuuse van Kruishoutem, was balliu voor Gheerard van scoresse, heer van Ayshove-Machelen.

De akte vermeldt drie kerkmeesters, geen guldmeesters. Waaruit we durven besluiten dat de eerste maaltijd ook de stichtingsdag van de broederschap oproept.

wettelijke gheselnede, als erfachtighe vrouwe van Ryshove ende dattes toebehoort ».

Ayshove was een sterke heerlijkheid op Kruishoutem, oudtijds aan het huis van Oudenaarde, in de XIIIe eeuw aan het het geslacht van Machelen, vervolgens aan het huis van Gavere, van Steenhuize, van Mastaing, van de Merode en laatst aan de graaf vande Meeren toebehorende.

Keizer Karel scheidde in 1523 Machelen van Ayshove af.

Ten jare 1405 was Katelijne van Rochefort, fi^a Diederik en van Clemence van hemericourt, erfgename van Ayshove, gehuwd met Arendt van Steenhuuse⁽³⁾ bij de dood harer moeder, die een tweede huwelijk had aangegaan met Seger Bernaige. Hare dochter, Mergriete van Steenhuuse sluit een huwelijk af met Gheerard van Gavere, heer van Berchem en Ayshove geheten in 1415 en in 1423, Gheerard van scorisse, heer van Mourcourt, Berchem en Ayshove⁽⁴⁾. In 1423 zal dan het renteboek van kerk en armen te Machelen vernieuwd worden en een jaargetijde vermeld, door Gerard en Margareta ditzelfde jaar gesticht op « sheerenmeersch » tegenover de kerk, waaruit kerk en armen 4 p. par. haalden⁽⁵⁾.

Dit alles laat de in'trede van Gerard en Margareta te Machelen vermoeden in 1423, vereeuwigd door een bezetting aan kerk en armen en de oprichting van het gild, waar 179 deenemers bij gemeld zijn.

Onder de eerst ingeschreven gildeleden vinden we Joos van scoresse, rudder, Marie van scoresse, fi^a Filipino; 18 Deinzenaren, 19 Pedegemmers; Filip Bueridan van Astene, Jonc^o Clara Witte-wronghele van Nevele, enz. (1423).

Uit de XVIe eeuw halen we aan : Pieter Lanchals fs. Joos van Olsene; Mevrouw van het hospitaal te Oudenaarde; Josine van deynse fi^a Frans van S. Jansparochie te Gent; Frans Grat, heer van Nokere, enz.

De inschrijving in het register gebeurde ter plaatse bij een bezoek aan de H.H. Relikwieën.

* * *

Dat er veel volk naar Machelen trok « om te dienen » bewijzen de inschrijvingen in het gildeboek niet alleen, maar voor-

(3) Stadsarch. Gent. St. v. g. — 1404/1405, f° 156.

(4) Stadsarch. Gent. Keure 18, f° 65; 23, f° 37.

(5) Kerkarchief Machelen. — sheerenmeersch, alias Ayshovemeersch, lag over Leie, maar behoorde tot Ayshove.

al de ontvangst in de kerkrekeningen geboekt. B.v. de opbrengst van het offerblok gedurende de octave van 1527 bedraagt 123 p. 3 s. par. In 1547 bedraagt de ontvangst 146 p. en 149 p. buiten de ommegangfeesten tijdens de Maandagnissen en de gewone bezoekers⁽⁶⁾. In 1520 is het S. Cornelis-altaar genoemd en in 1535 wordt een spel tijdens de ommegang opgevoerd⁽⁷⁾.

Dit was de tijd van de menigvuldige H. Sacramentprocessiën en van de luisterrijke ommegangen, wanneer de gelovigen zich geen moeite ontzagen en uren door de stoffige straten van de parochie togen, spelende en biddende.

De ommegang van O. L. V.-spunne te Deinze was darenboven gekend om het O. L. V.-spel op de markt door de Rederijkers opgevoerd.

Te Machelen begon de ommegang met de eerste vespers van de eerste Zondag na S. Jansgeboorte en duurde negen volle dagen.

Tijdens de zogenaamde Hervorming werd de bevolking verstrooid en de kerk verwoest. Pastoor Adriaan Goeminne stierf te Kortrijk van de pest (1580). Hij schonk 24 p. gr. aan de armen van zijn parochie.

Was het gildeleven geschorst, toch was de volkstoeloop niet verminderd. Dit bewijst de kerkrekening 1599/1600. In deze angstvallige tijd van vrijbuiters en gemene vijanden werd 251 p. 11 s. ontvangen van de pelgrims, 29 p. 18 s. omgehaald met het schotelken en op de gildedag 1600 wel 381 p. 7 s. Meer nog, 28 s. par. maakte men door verkoop bij opbod van schotelvlees, een lam, een meuken masteluin en 50 eiers op de tweede gildedag. In 1600/1601 beliep de opbrengst van hennen 151 p. 10 s. Op gildedag was de kerk getooid met lis en vier bundels meien, wjl Olsene broederlijk meestapte in de ommegang⁽⁸⁾.

---

(6) Kerkarch. Machelen. — Spijtig genoeg zijn maar enkele rekeningen bewaard gebleven.

(7) Kerkrekening 1535/36. — «Item betaelt Jacop nauwine de schildere van curtericke van den toortsen te schilderene 30 p. par.
Item bet. den voorn. van de croene de miter ende Spaus hoet omme tspel van Sente Cornelis 20 s. par.
Item bet. Jan claeys vandat hy de speelders te weghewaert help ende vande groote letters der personagen 24 s. par.
Item bet. broer Jan van curtericke van de legende van Sente Cornelis ute te schrivene ende te rollene 24 s. par.

(8) Rijksarch. Gent. — S. Bzafsonds, n° 593. — Rek. Machelen 1599-1600 Psalm 1; 1600-1601, toevallig bewaard. Deze rekening meldt verder een klokkeoop 20 Juni 1601; een maaltijd voor pastoor, balliu, schepenen en kerkmeesters van Machelen en Olsene (37 p. 18 s.) het spelen van muzikanten tijdens de ommegang, het

Rekeningen geven een juist beeld van de toestand. Van 1566 tot 1584 gebeurt de grote stormloop tegen de heiligenverering en het R. K. geloof. In 1600 geschiedt de grote toeloop van het volk naar God en zijn heiligen. Dit is wel een bewijs dat de meerderheid in Vlaanderen zijn geloof was trouw gebleven.

* * *

1643 !

Pastoor Loys vander Cruyssen herstelt de oude broederschap en legt een nieuw gildeboek aan⁽⁹⁾, getiteld :

« GHULDE ENDE BROEDERSCHAP VANDE HEILIGHEN ENDE GLO-RIEUSE MARTELAREN ST^o CORNELIS ENDE ST^o GHELLYN IN DE PAROCHIALE KERKE VAN MAECHELEN, VERNIEUT IN HET JAER ONS HEREN XVI° XLIII. »

De aanhef is heerlijk om zijn eenvoud, zijn godsdienstigheid, zijn gemeenschapszin : christelijke broederschap in de volle zin van het woord. We schrijven onverminkt over :

« Ghelyck schadich es tgheselschap der boosen, soo ter contrarien zeer proffytich is tgheselschap der goede menschen, met den heyligen zullen heylich worden ende met den onnooselen zuldij onnoosel worden, ende met den verkeerden verkeert worden.

Al kan eenieghelyck int besonder in zijn bidplaetse hem zelven oefenen in vierighe devotiene brenghe op de rechte bane des hemels, rochtans niet soo bequaemelyck nochte met zulcke lichtelyckheyt, voorseecherheyt ende gheestelycke viericheyt als hem voeghende inder scholen der devotien te weten de heyliche broederschappen, inde welke de deucht ende goet exempel ende viericheyt van deene voetsel gheeft an danderen ende gheeft verweckinghe aen anderen om beter te doen. Daertoe zeght den wysen man Eccl. 4 dat het beter is twee te zijne dan alleene te wesen, voeghende daerbij drye verscheyden redenen die men in de heyliche vergaedinghen ofte broederschappen es ghewetende. Ist dat den eenen valt hy zal van den anderen staende ghehouden worden; ist datter twee samen slapen, soo zullen zy van malcanderen verwarmt worden; ist dat er yemandt den anderen verwint, soo sullen twee hem wederstaen.

Tsavondts voor ruste en zal niemant verswijmen syne conscientie te ondersoucken overpeysende wat sonde hy dien dach met ghepeynzen, worden ofte wercken heeft danof leedtwesen in hem verweckende met een goet ende vast propoost van beterynghe ende op gheleghender tyt ende plaetse te biechten. »

---

slaan van de trommel te misse (6 p. par.). De aanbesteding van een S. Cornelis en S. Gheleynbeeld door Gheerard de Wazancourt van Oudenaerde.

Willem de Buck was pastoor in 1602.

De maaltijd werd gehouden in de tiendeschuur of in een tent. De slager van het dorp was terzelfdertijd kok voor feestelijkheden en ook wel speler op de muizel (doedelzak).

(9) Kerkarchief Machelen.

Volgen dan de statuten van het verjongde gild. We zagen menig reglement van gilden en broederschappen uit de XVIIe eeuw. Telkenmale trof ons de zorg om het H. Sacrament te vereren. Had men enkele tientallen jaren vroeger niet gelochend dat Christus waarlijk en wezenlijk tegenwoordig is in de Eucharistie?

Laten we het woord aan vander Cruyssen :

« Op de daeghen dat men processie dragen zal met het hoochweerdich Sacrament, tsy rontomme het kerkhof, tsy tot andere voordere gheleghen plaetsen als op H. Sacramentsdach, den derden Syncxendach, op den guldendach van St^e Cornelis en St^e Gheleyn en sal niemant van de medebroeders ende medesusters verswymen (indien hel hun moghelicke is). Immers in dese prochie wonende) de processie met alle devotie te comwoyeren, jae met brandende licht te vereeren.

Hoewel dese reghele niemant en verobligieren tot sonde nietteghensiaende zullen de ingheschrevenen in dit broederschap niet lichtweerdig deselve verswymen maer neerstich ende devotelick onderhanden voor ooghen hebbende het stranghe oordeel Godts, ende overdynckende wat sy dan zouden willen ghedaen hebben, opdat sy alsdan weerdich ghevonden moghen zyn de voorspraecke van de glorieuse heilighen St^e Cornelis ende St^e Gheleyn.

Alle weken smaendachs ofte daeghs daernaer alsser belet compt sal ghedaen worden in dese kercke van Machelen op den autaer van St^e Cornelis en St^e Gheleyn misse ter eeren Godts ende de voornoemde hoogweerdighe santen, voor de broeders ende susters van dit broederschap, welcke misse (namelick degone in dese prochie van Machelen wonende zijn) neerstelick sullen commen hooren.

Niemandt sal ghehouden syn in het incommen van dit broederschap over het inschryven eenighen sekeren taux van ghelde te gheven, maer eenieghe-lyck sal vry wesen te gheven hem believen sal ende mette selve pennynghen zal betaelt worden de wekelicke misse van het broederschap.

Bovendien sal jaerlich op den eersten vacanten dach naer de neghen daeghen van de gulde ghedaen worden een generael jaerghetyde over de overledene ghebroeders ende ghesusters van dit Broederschap ende den pasteur van Machelen die nu is ende in toecommende tyden wesen ende over de overledene broeders ende susters te bidden. Den dienst sal betaelt worden met de pennynghen die by de ingheschreven ghegheven zullen worden ende yndyen yet overschiet zal gheemployeert worden tot cieraet van den Autaer van dit broederschap.

Den pasteur van Machelen neffens de guldemeesters zal yemant stellen omme te ontvanchen alle de aelmoesen, incommen, offerhande ende profijtjen van dit broederschap die ghehouden wordt jaerlicx an sijn eerw^t ofte zyn ghedeputeerde pertinente rekenynghe te doene van ontfanck ende uutghaven ten overstaene ende presentie vanden zelve pasteur ende gulde-meesters veertich daeghen naer den feestdag van St^e Cornelis. »

De approbatie dagtekent 13 Mei 1642. Z. H. Paus Urbaan VIII schenkt de gebruikelijke aflaten : een volle aflaat bij de inschrijving en op gildedag mits biecht en communie; mindere

aflaten bij kerkbezoek op hoogdagen en bij het uitoefenen van werken van barmhartigheid. Alle mits gewone voorwaarden.

Pastoor vander Cruyssen geeft de reden op van vernieuwing van het gild.

« *Nemaer alsoo deur lancheyt van tyden ende gheduriche trouble van oorloghe dit broederschap zeer vervallen ende verflaut was, oock gheen confirmatie en hadde van eenighen Bisschop nochte eenighe pardoenen ofte aflaten. »*

Hier past even een vergelijking te maken tussen twee teksten :

A. — 1423.

Dit naevolghende ist broederscip mijns heeren sente Cornelis ende Sente Gheleyn in de prochie van Machelen twelche gheordonneert ghefondeert es ter eeren Gods, zijnde lieve Moeder ende der goeden santen boven verclaert, by raede van mynen heere Mer Gheer. van scoresse, rudder, heere van Morcourt, van Berchem ende van Aysrove, ende mer vrouwen Mergrieten van s'eenhuuse zyne wettelike gheselnede, als erfachtighe vrouwe van Ayshove ende datter toebehoort, van welcke ghulde deerste maeltyde ghehouden was tsondaeghs naer Sente Jans ende Sente Loys dach midzsomers int jaer XIII° XXIII.

B. — 1643.

Welck broederschap eerst inghesteld is gheweest by onse voorouders

ter eeren Godts, zijnde liever Moeder Maria ende de bovenschreven heylighen St^e Cornelis en St^e Gheleyn

int jaer XIII° XXIII op den naestcommenden Sondach naer St^e Jans gheborde ente Sente Eloydach in jurie ende was gheordonneert te dien daghe den feestdach van de voers. ghulde voortaan jaertycx te houden al soo langhe als voors. ghulde ende broederschap dueren zal.

Pastoor Thomas Adaems hecht belang aan de rol in de oprichting van het gild gespeeld door de familie van Gavere-Schorisse; wat pastoor vander Cruyssen negeert. Margareta van Ghistel, vrouw van Schorisse, douarière van Arnold van Gavere sticht de S. Margareta kapel en het hospitaal van Schorisse. Haar zoon vereeuwigt zijn intrede te Machelen door katholieke stichtingen. Na de westerse scheuring nemen de geestelijke inrichtingen een nieuwe vlucht. De vereniging te Machelen staat onder de bescherming van S. Corneel en S. Giselin, twee patronen tegen zenuwkwalen en besmettelijke ziekten. Denkelijk heeft Gerard van scoresse de relikwieën van S. Corneel laten over-

komen uit Ronse en die van S. Giselin uit S. Ghislain of uit de S. Baafsabdij te Gent.

Het Vlaamse volk heeft vertrouwen in de heiligen, die mens en dier kunnen behoeden of helpen : mens en dier gezond, is de welstand van de landbewoners.

De viering blijft na S. Jans- en S. Eloydag, omdat dit de grote tijd is van herdenking. « Danst niet en zingt geen heidense liederen op S. Jansdag », had S. Eligius reeds in 641 gepredikt. Maar de S. Jansvuren waren gebleven en rond S. Jansdag was er feeststemming te Grammene (S. Jan-de-blater), te Petegem (S. Antonius-met het zwijntje) en te Vosselare (S. Elooipaardenprocessie), te Olsene.

Iedere parochie kent haar eigen noden en ambities. En wat op één dorp bestaat, wordt op het andere nagebootst, naijver niet uitgesloten.

Maar het gild der heren van Ayshove krijgt na de hervorming de bekrachtiging door Mgr. Triest, de bisschop van Gent. Dit betekent voor de gelovigen een aanmoediging tot volharding in de verering van de « plaatselijke » heiligen. Het uiterlijk vertoon kan door sommigen als bijkomstigheid betiteld worden, maar het heeft steeds de massa aangetrokken en sterk bijgedragen tot het behoud van het Geloof.

En pastoor vander Cruyssen noemt, evenals zijn voorganger in 1423, het oprichtingscomité.

Antonius Triest, bisschop van Gent;

Michiel Zachmoortere, deken van Deinze, pastoor te Ekker-
gem;

Loys vander Cruyssen, pastoor te Machelen;

Philips de Bruyn, onderpastoor;

Mw Marg. Isabelle de Merode, vrouw van Machelen;

Alexander de Wint, balliu;

Loys van Damme, burgemeester;

Gillis van Hoonacker, Olivier Mestdach, Joos Eelbode, Joos
Beele, Jan van Praet, ... schepenen;

Joos Beele, koster en greffier;

Jan van Praet, Christiaan de havere, kerkmeesters;

Jan Dhanyns, Jan Curtvrient, dismeesters.

* * *

Spoedig herneemt het gild zijn vroegere luister, bij zo verre dat de Maandag een feestdag wordt voor heel de streek en op

die grote gildedag het werk wordt stopgezet gelijk in het Den-dermondse met de paardemarkt van Opdorp. De priesters uit het omliggende verlenen hun medewerking. De koster van de randgemeenten luisteren de processie op met zang en de schutters van Olsene zorgen voor praal en vertoon, terwijl de klokken beiaarden.

De gelovigen blijven toestromen. De giften in natura bewijzen het. De kerkrekening 1678 somt op : 460 stuks pluimvee op de gildedag, 590 duivejongen; 480 kiekens de Maandag, Dinsdag en Woensdag; 46 lammeren en schapen; 492 stuks poelgerie het jaar door.

Naar uitwijs van de rekening 1681 werden dit rekeningsjaar 3260 stuks hoen, 64 schapen en lammeren geofferd. Darenboven nog vlas, eiers, boter, enz.

Het gewemel der bedevaarders, het gekraai en gekakel der hoenders, het geblaat van schapen, het geklaag en gesteen van gebrekkelijken en bedelaars, laten een geroezemoes onderstellen, buiten de gewijde omheining nog versterkt door liedjeszangers, marskramers en dansmuziek.

De ontvangst in de XVIe eeuw was meer gericht op specie, ook einde XVIIIe eeuw, alhoewel de kerkrekening 1789/90 nog 415 poelen vermeldt. Ook in 1939 zagen we nog kiekens en konijnen tegen de kerkmuur de verkoop bij opbod afwachten. De traditie van het Sint-Cornelis-spel was in 1783 nog niet geheel uitgestorven, want 10 opvoeringen grepen plaats van 7 September tot 7 October, van « de martelie van Sint-Cornelis » door de « Minnaers der Redenkonst », opgedragen aan graaf van der Maeren, toenmalig heer van Machelen.

* * *

We lezen in de statuten dat geldoverschot moet besteed worden aan de versiering der kerk. De tempel Gods is te Machelen op een aangevoerde heuvel gebouwd, dicht bij de Leie. Hij imponeert noch door zijn afmetingen, noch door de architecturale vormen, maar wel door de inwendige rijkdom.

Boven op het hoogaltaar prijkt een mooi S. Cornelisbeeld zonder traditionele mijter en staf. De heilige bidt voor een ziek kind aan zijn voeten. Dit beeld is in 1782 besteld bij Charles van Poucke, de gekende Gentse beeldsnijder en kostte 3200 gulden courant. Het vervangt waarschijnlijk het geschilderd

beeld door Gheerard de Wazancourt uit Oudenaarde in 1600 gesneden⁽¹⁰⁾.

S. Cornelisaltaar in de zijbeuk werd in 1834 geplaatst door beeldhouwer P. C. Peeters van Antwerpen, om een oude te vervangen. Daar is het relikwieschrijn, met het borstbeeld van S. Cornelis bekroond.

Hier komen de bedevaarders met duizenden kaarsen ontsteken tot genoegen van de kleuters die vuurtje zien. Daar wordt gebeden om de kleintjes te bewaren tegen de « seskens ». Daar prijken ex-votos, wassen beeldjes, zelfs foto's van genezenen. Alhoewel S. Cornelis geen tandheler is zoals S. Appolonia, ontvangt hij toch wassen tanden, omdat veel kinderen bij het schieten der tanden de stuipen krijgen.

Na het gebed rond de kerk: drie Onze-vaders en drie Weesgegroeitjes aan ieder van de vier staties, vereert de bedevaarder de relikwie van de heilige. Dit gebeurt in de armendis bij de « endeldeur »⁽¹¹⁾, waar de koster met de ene hand een zestiende-eeuwse horen reikt en met de andere hand flegmatisch de offergiften naar een gleufje schuift. Dan naar de zijbeuk in een oud-sacristij. Daar ligt het inschrijvingsregister: het grote boek met de vele namen⁽¹²⁾. Men kan er een vaantje kopen, een medalie, een litanie en nog wat.

Alhoewel er te Evergem reeds in 1509 spraak is van bedevaartvaantjes S. Christoffel ter eer, ontmoet ik de eerste vermelding te Machelen in 1678, de vlaggeplaat in 1725.

Het bedevaartvlaggetje te Machelen is driehoekig, met kerk, beeld en vers.

*o Corneli et Gisleni,
qui placitis Dei bene,
exaudite nos serene
et sanate morbos plene.*

*Saint Cornell' et Saint Ghelleyn,
grands amis du Souverain,
écoutez-nous sans dedain,
guérissez nous tout soudain.*

*Sint Corneel en Sint Gheleyn,
hoort onz' zuchten, groot en kleyn,
van onz' kwaelen int ghemeyn
maekt onz' ziel en lichaem reyn.*

(10) Rijksarch. Gent. S. Baafs. — Kerkrek. Machelen.

(11) Endeldeur, dialektisch einddeur. Hier hoofdingang.

(12) De inschrijvingsregisters vertonen een bonte mengeling van namen uit alle dorpen van Vlaanderen en zelfs tot buiten de landsgrenzen.

Maar hoe het komt, weet ik niet : S. Giselin heeft veel van zijn reputatie ingeboet, hij die vroeger een kapelletje alleen voor hem had, op de oude heerweg naar Olsene. Gelukkig dat hij te Waarschoot een voorsprong heeft op zijn broeder in de kindershulp⁽¹³⁾.

We zagen verschillende S. Cornelisvieringen, o.a. te Rossem en te Zandvoorde, maar Machelen ligt boven.

Men komt niet meer in karavaan van over de Schelde met nachtrust te Nazaret, om 's morgens vroeg in Machelen te zijn, te communiceeren en mastellen te eten. De mastellen in Machelen gewijd gaf men aan mensen en dieren. Nu gaat het met de fiets, de auto, de autobus... snel en kort. Zelfs het oude « offerhuisje » op het kerkhof is sedert 1918 verdwenen.

En nu naar de voor !

Stroom en tegenstroom, stoten en drummen om vooruit te komen tot bij de kersenverkopers, de fritekramen, de paardjesmolens, de auto-skooter... Ondertussen lossen de autobussen hele vrachten dieners van S. Cornelis af en nemen moeders met kinderen op voor de huisvaart.

De kramers en barakmensen maken goede zaken. De drukte in de herbergen, het gedreun van draaiorgels en radio's, het gejoel der uitgelaten menigte... 't geeft de indruk van een Breugel-tafereel; wat Saverijs, Huys en De Backer op doek hebben gebracht.

Maar S. Cornelis slaat onbewogen dit zot gedoe na en mompelt : « Al die leutemakers zijn gezond, maar ze vergeten toch niet eventjes « goeden dag » te komen zeggen. Vlaamse vroomheid en vrolijkheid gelijk vóór vijfhonderd jaar ! ».

A. CASSIMAN.

1° BIJLAGE.

16 July 1678. — Kerkr. Machelen.

Ontfanck van incompste van de pelgrims.

*Ontfaen van Jacx hemelicht bewaerder van giften ende caritaten, uyt-
leveringhe van spijn pijpwas, vaentjes, madailgen, als andere, incommende
en de keercke van Machelen ter eire Godts, St^e Cornelius en St^e Jeleyne,
van de menichvuldighe pilgrims sedert de letste rekeningen gepasseert den
11 Juny 1677.*

25 p. 5 s. 10 g. pr.

(13) Kerkrek. Machelen. Het offerblok S. Corneel in 1527 tot 129 p. 9 s. Het offerblok van S. Geleyns 4 p. 21 s.

Ontfaen van datter inghecommen is op den Guldedagh ende neghen daeghen des jaers 1677 in ghelde van was, medailgen en andersins 45 p. 17 s.

Ontfaen van Gillis de conynck over de poelgerie inghecommen op den guldendach wesende 27 Juny 1677 zonder de neghen daeghen den nombre van 460 stuckx dat tsaemen bedraegt ten 8 s. 6 g. ps. tstick.

16 p. 5 s. 10 g.

Ontfaen van Guill. van de velde over de duivejonghenen binnen de neghen daeghen bij hem meestbiedende de naeste ghepacht beghinnende maendach tot ende metten sondach octave van de gulde inclus. Daer isser inghecommen tot 590 stuckx te weten twee voor een stuck compt te bedraeghen 8 gr. 9 d. de ceppele de somme van 18 p.

Van nopens de kieckeren inghecommen den maendach, dyssendach ende woensdach synde verpacht bleven op G. de conynck fs Davids voor 6 gr. 9 d. tstick naer de hooghmisse verpacht. Dae isse inghecommen tot 480 stuckx tsaemen

7 p. 14 d. 8 g.

Ontfaen van Lieven Mestdach fs. Amand over den coop van 46 lammeren ende schaepen die inghecommen zijn op den guldedach 1677 ende de neghen daeghen bij ten meestbiedenden den naeste ghecocht op den 20 Juny 1677 sondaeghs voor de gulde ten 3 s. 4 gr. een schaep ofte lam dat tsaemen bedraegt tot

7 p. 13 s. 4 gr.

Ontfaen van poelgerije inghecommen en vercocht op de octave van de Gulde wesende den 4 July 1677...

5 p. 10 s. 0 gr. 6 d.

Ontfaen van ph^s boelaere over de poelgerijen inghecommen tot heren Godts Ste. Cornelis en Ste. Gheleyn bij ten meestbiedenden de naeste ghepacht tsedert de octave van de Gulde tot en met dezè reken. inclus totten nombre van 492 stuckx ten 9 gr. een stuck dat tsaemen bedraegt

15 p.

Ontfaen van datter inghecommen is tsedert tdoen van de letste reken. tot en met dese reken. zoo van lammeren, schaepen, vlasch, eyeren, boter, als anderssins bij den doender vercocht telcken uythcommen van den volcke uyt de missen, meestbiedende de naeste...

3 p. 4 s. 6 gr.

2^e BIJLAGE.

1. Betaelt voor de oncosten van den maeltijdt ghehouden ten huuse van den heere pastoor op den guldendach 1677 ende de neghen daeghen voor de priesters commende celebreeren uyt devotie, volgens taccordt met den heer deken Gilleman 11 p. 10 s.
2. Betaelt aen Jacq. de Jonghe, costen over eene halfve tonne bier die de costers tsijnen huuse hebben gedroncken die den ommeganck ende de gulde hebben vereert met hunnen sanck tot 10 s.
3. Item betaelt aen Mr Anth^e van Wouterghem, Burge, over leveryngh van een tonne hier aen de schutters van Olsene, die den ommeganck hebben commen vereeren ten jaere 1677.

3^e BIJLAGE.

Ontfanck van 't gulde van St^e Cornelius.

1. Ontfaen van Ph^s van haute over den pacht van een half bunder landts aen mauwenbecxken gheldende aen den heere van Maechelen tderde van een hoen, twee deelen achtelinck haevere sfrs. suyt dhoirs Jan Saelens

- bij coope, noort den disch over dobbelaere en oost mauwen beccken over tletste jaer van drijen, verschenen kerstst 1677 tot 1 p. 3 s. 10 gr.
2. Ontfaen van heer ende meestere Joannes cabiliau, pastoor over den pacht van een ghemet landts rentevrij, oost dhofstede van dhoirs van Ag^t verrenneman, suyt den auden eirtweech, west ende noort dhoirs Lowys van Damme over tweede jaer van drijen, verschenen kerstst 1676 tot 2 p. 10 s.
  3. Ontfaen van Jooris Levrauw over den pacht van een vierendeel landts rentevrij suyt ende west de pontestr., noort ende west M^r frans wackens, over tweede jaer van drijen, verschenen kerstst 1676 8 s.
  4. Ontfaen van P^r de ruyck over den pacht van tmeirselken in Zulte, over tweede jaer van drijen, verschenen kerstst 1676 2 s.
  5. Ontfaen van Adr. cottins over den pacht van een half bunder landts in Olsene suyt den dorschweech, west dhoirs Jan Damman over tweede jaer van drijen verschenen te kerstst 1676 tot 10 s.
  6. Ontfaen van Joos mestdach over douwerijn op de partije landts loopende van str. bij Heyndrick meire tot aen de kaerrest.; oost Jo^w marie anna blaubeen metten muelendick; west deselv. mestdach; verschenen als vooren 2 s. 6 gr.
  7. Ontfaen van frans minnaert, over douwerijn te vooren Symoen mestdach op een stuck landts ghenaeemt den baert liggende achter thuys douwerijn, oost en suyt de str.. west de W^{we} Jan van den heede, noort tgulde van Ste Cornelis, kersst als vooren 1 s. 8 gr.
  8. Ontfaen van h^r Thomas De Windt van een rente op den franschen schilt over h^r Daneel Sierjacobs, oost Carel blancke, suyt de plaetse, noort ende west den auden eirtweech 4 s.
  9. Ontfaen van Jan de vos over den pacht van wisselmeerschen in Olsene Leyemeerschen suyt ende west mijnheer van der Meiren, oost de kercke van Olsene, noort mijnheer vaernewyck 5 s.
1678. — Kerk. Rek. Machelen.

4^e BIJLAGE.

Volle aflaeten verleent andit broederschap door Urbanus den VIII.

Ale ghelooighe meynschen tsy mans of vrouwen op den dach als zy in dit broederschap zullen commen ghebiecht zijnde ende het hoogweerdich Sacrament ontfanghen hebbende zullen vercryghen vollen aflaet.

Ghelycken vollen aflaet wordt ghegheven an alle die van dit broederschap zijn telcken jaere op den feestdach ofte guldendach van Ste Cornelis ende Ste Gheleyn commende op den naestcommenden Sondach naer Ste Jans gheboorte en Ste Eloys dach in Jurio ghebiecht zijnde ende ghespyst met het lichaem ons Heeren zullen besoucken de kercke ofte capelle van het voornomde broederschap ende aldaer devotelick bidden voor twelvaert van zyn heylicheyt, verheffynghen der h. kercke, uuytroynghe der ketterien ende eendrachticheyt der christene princen.

Item vollen aflaet vercryghen zy inde ure des doots, indien zy ghebiecht zynde ende het H. Sacrament des Autaers ontfanghen hebbende, ofte indien zij dat niet connen doen ten minsten leedtwesen hebbende van zonden anroepen den name Jesus metter herten, indien zij met den monde niet en connen.

Andere aflaten van eenighe jaeren ende daeghen.

*Die van dit broederschap zijn ende sullen op den Syncxendach Kersdach onser lieve Vrouwen gheboorte ende hemelvaert feestdaeghen ghebiecht zyn-
de met waerachtich leedtwesen ende het lichaem ons Heeren ontfanghen
hebbende de kercke ofte capelle van het selve broederschap besoucken ende
bidden als vooren gheseyt is, op elcken voorn. feestdach zullen verdienen
seven jaeren aflaet ende soo vele quadragenen.*

*Hem die hooren zullen de misse van het broederschap die men wekelick
smaendachs doet, ofte in eeniche andere diensten in de selve kercke ofte
capelle jeghenwoordich zijn zullen ofte hun vinden in eenighe processien
(die met consente van den ordinaris ghedaen zullen worden) ofte verges-
elschappen het h. Sacrament tot de siecken ofte beledt wesende hoorende
het teecken van de belle nederknielende seggen één pater noster ende één
ave maria voor dien siecken ofte sullen de vremdelinghen herbergen ofte
tussen de tweedrachtighe vrede maecken ofte doen maecken ofte zullen d'over-
ledenen tsy van 't broederschap ofte andere tot de begraejenisse vergesel-
schappen ofte zullen voor overledene van dit broederschap lesen vyf pater
nosters ende vyfmael ave maria, ofte sullen de onwetende de gheboden
Godts ende tghene dat hunder sielen salicheyt van noode is gheleert hebben
ofte dierghelycke, eenich goet werck doen zullen, zullen verdienen tsestich
daeghen aflaet.*

Dese aflaten syn eeuwich ende voor altyts.

*Anderen aflaet voor de overledene van dit broederschap,
per modum suffragij.*

*Onser alder heylighsten vader Urbanus den VIII om de gheloovighe
meynschen te meer te verwecken tot dit weerdich broederschap heeft ver-
leendt ieder priester tsy religieus of weerlick doende misse op den outaer
van dit broederschap op allersielen dach oock binnen de octave ofte op
den maendach van elcker weke voor de siele van eenighe van dit broeder-
schap in gratien van dese wereld ghescheyden dezelve siele verlost zal zijn
van de pyne des vagheviers.*

*De Eerweerdichsten heer Bisschop van Ghendt consenteert in de publi-
catie van dese aflaten gedaen den XIII novembre 1642.*

(get.) J. lemonier. Secr.

KLEINE BIBLIOGRAPHIE.

- E. H. van HEURCK. — Les drapelers de pèlerinage en Belgique et dans les pays
voisins. Anvers. Buschmann, 1922.
- Arm. PAUWELS. — Eene bedevaart voor de « teskens ». Volkskunde, Gent, X,
1897-98.
- DE POTTER en BROECKAERT. — Geschiedenis der Gemeenten der provincie Oost-
Vlaanderen. Gent 1864-1870, IV, Machelen.
- Edm. VANDERSTRAETEN. — Le théâtre villageois en Flandre. Bruxelles 1874.
p.p. 219-223.
- Jean CHALON. — Fétiches, idoles et amulettes. Saint-Servais 1922, II:
- Alberic v. d. ABEELE. — Bedevaart van Machelen. K. O. K. Deinze, 1947.

Bijgeloof op 't Vlaamse Platteland in de 17e eeuw.

Een interessante getuigenis over bijgelovige praktijken op het platteland in de 17e eeuw, lijkt mij wel onderstaand uittreksel uit de « Vlaemse Maeght » van Jan Lambrechtus, een Westvlaming uit Pollinkhove, als rechtsgeleerde te Brugge gevestigd, in 1690 overleden te Middelburg. Zijn kenspreuk was « Soeckt vrede » en door Jacob Cats werd hij « den soet-vloeyenden Poeët » genoemd.

De passage komt voor in een bundel gedichten getiteld : « Vlaemse Vrede-Vreught », gedrukt in 1659 te 's Gravenhage bij Adriaen Vlack, De gedichten er in opgenomen werden geschreven naar aanleiding van de wapenstilstand in Mei 1659, die tot de gewenste vrede leidde, en van het huwelijk van Lodewijk de Veertiende met Maria Theresia van Spanje.

De volledige titel van de bundel luidt : « Vlaemse Vrede-Vreught naer eene pijnelijcke droefheyt door den grouwelijcken oorlogh, nu verandert in een aengenaeme Peys. Verthoont door Vlaemse Maeght, Mey-droom, Goddelycke Vrede-Lof, Vorstelycke minne-lusten, ende Conincklycke Bruylofts-dicht ».

Ons uittreksel stamt uit het eerst vermelde gedicht, dat een soort toneelspel is, door de auteur genoemd een « Bly-eyndspel ». Het kreeg de « approbatio » van Ant. Sanderus.

De stelling van de dichter is dat de oorlogsbeproeving, die over Vlaanderen neerstreek, een gevolg kan zijn van het « ongebonden zondig leven ».

« Daer moeten onder ons al vele Godt mishaeghen,

Dat hy ons droevig landt besoeckt met soo veel plaeghen. », zucht de ontmoedigde « Vlaemse Maeght », en dat geeft de auteur gelegenheid een beeld op te hangen van al die ongeregheden.

In 't gewag daarvan, geeft hij dan een voorbeeld van een vechter en twistzoeker, die, daarbij, er nog allerhande bijgelovige praktijken op na hield.

We menen niet nog nader de tekst te moeten verklaren. Het uittreksel is te vinden op bladz. 18-20.

Nog onder andere oogpunten — ook folkloristische — is deze bundel interessant, alleen weze het me toegestaan aan te stippen dat op blz. 8 een merkwaardige allusie wordt gemaakt aan « den

vroomen Artevelt (die) bracht 't heele Vlaenderlandt doen onder ons ghewelt ». Dixit de « Maeght van Ghent », die één der Dramatis personae is. Zij is ook aan het woord in de hiernavolgende, bewuste tekst⁽¹⁾ :

« En somtijts saghmen oock veel brootdroncke Boeren,
d'Een tegen d'ander Dorp als Krijgh en oorlogh voeren,
De straeten hier en daer die lagen vol van bloet,
Daer dit uyt sinnigh volck malkander had gemoet.
Doen wist men s'anderdaeghs de meeste eer te spreecken,
Die best gevochten had, die beter wist te steecken.
Daer komt my nu te voor dat ick een heb ghekent,
Die al waer quaet omgingh, seer geern was omtrent.
De eerste ende lest het katjen van de baene,
In drincken als een vis, in vechten als een haenie :
Maer eens alsoo hy vocht ghebeurd' het onder al,
Dat hy, ghelyck men seght, daer keeren most den bal.
Want s'anderdaeghs daer nae soo wierdt aen hem bevonden,
Tot ses oft seven al doodelijcke wonden,
En siet naer dat hy doen sijn leste biechte sprack,
Doorsocht hy al sijn kleet, en reyckte uyt sijn sack
Een briefken naer de konst seer weygerlijck ghevouwe,
En dan noch een of twee van uyt sijn slingher mouwe,
Daer Pluto, Belsebub, en Belial op stont,
En wie dat briefken droegh, die kost noyt sijn gewont.
Op t' ander Proserpijn, en andre Helsche Vrouwen,
En wie dat briefken droegh, die sou gheluckich trouwen.
Op 't ander Abraham, Isack en Israël :
En wie dit briefken droegh, die won altijts het spel.
Maer hoort eens voor het lest, wat helsche beuselingen
Dat desen slechte Vent wist voor den dagh te bringen,
Want desen Lompetop, dien armen slechten bloet
Trock uyt een kleyne beurs, daer in was t' beste goet,
De tonge van een Slangh, en Mandragora kruyden,
Daer van dat hy de kracht ten volle gingh beduyden,
Dit was eens, soo hy sei, op den Autaer geleyt,
En sonder Priesters weet daer over Mis geseyt.
Soo wie daer mee bestont een dochter te genaken,
Kost met haer t' allen tijt tot sijnen wil geraecken.
Jae selve dat dit goet was van soo groote kracht,
Dat het de dochters kost doen komen in de nacht

(1) Wij behielden de oorspronkelijke spelling, ook wat de afkappingstekens betreft.

Tot voor het bedde toe, maer schoon hij 't had gheploogen,
Was 't niet een droeve saeck dat hy hem vont bedroogen ?
En korts naer dit gespreck soo gaf hy sijnen geest,
Siet, soo is op het landt de handelingh gheweest. »

Jos VERMEULEN.

G. Celis, pr. – Volkskundig Woordenboek

Een prachtige aanwinst voor onze bibliotheek.

De Eerw. Heer G. Celis, onze sympathieke ondervoorzitter, schonk aan de bibliotheek van de Bond het handschrift van zijn onuitgegeven « Volkskundig Woordenboek », in twee delen van 590 getypte blz. samen. Alhoewel onvoltooid vormt het een naslaanwerk van eerste gehalte, waarin de samensteller blijk geeft van zijn buitengewone belesenheid, van zijn onverdroten en geduldige navorsingen en zijn onvermoeibaar streven naar volledigheid, zoals getuigen de talrijke kanttekeningen en aanvullingen. Het is een echte goudmijn voor alwie het raadpleegt.

Ziehier het plan van dit alphabetisch register van volkskunde. Bij ieder woord worden volgende punten behandeld :

Voor een **gewoon voorwerp** : Naam, met korte verklaring volgens het woordenboek; de volksnaam, de volksgebruiken, het volksgeloof en de volkskunde, waartoe het voorwerp aanleiding geeft; de gezegden, spreekwoorden of spreuken, waarin het woord voorkomt, met betekenis en oorsprong als het nuttig is, of het het voorwerp van een sprookje is en eindelijk de volksvermaken of de kinderspelen, waarbij het te pas komt.

Geldt het **heiligennamen** : een korte levensschets, de plaatsen der verering in ons land, de reden van de aanroeping, afbeelding in de volkskunst.

Voor de **feestdagen** : oorsprong, volksgebruiken, feestelijkheden, weerspreuken.

Voor de **plaatsnamen** : schrijfwijze, toponymie, spotnamen eigenaardige gebruiken, kermisdagen, begankenissen, sagen.

Wij danken zeer de Eerw. Heer G. Celis voor het blijk van vertrouwen en genegenheid, dat hij ons gaf door het schenken van dit werk, en tevens voor de grote dienst, die hij aldus bewijst aan al degenen, die dit woordenboek wensden te raadplegen. Zo zal de vrucht van zijn onvermoeibaar navorsen en aantekeningen toch niet voor het nageslacht verloren zijn.

Wij wensden hem tevens bij dezelfde gelegenheid nog « ad multos annos ».

HET BESTUUR.

Zanten.

DE HONDERD PAARDEN TE ZEVENEKEN BIJ HET « INVOEREN DER OFFERANDEN ».

Wij hebben 't meermalen horen vertellen in 't « dorp met de zeven eiken », U weet wel, dat gelegen is langs de grote baan Antwerpen-Gent, tussen Lokeren en Lokristi. Wij vroegen ons steeds af : is het legende, verlichtsel of is het de waarheid? Wij hoorden het onlangs nog van het echte volkstype, Sjarelke Platinck, die nu 93 jaar oud is. Ja, hij heeft het in zijn kinderjaren horen vertellen, dat er een keer 100 paarden waren op Sint Pietersdag (29 Juni) te Zeveneken en dit gebeurde ter gelegenheid van een honderdjarige van Sinaai.

Rechtuit gezegd, in Sjarelke Platinck had ik wel vertrouwen, de man is immers geloofwaardig. Hij is de man, die destijds in de parochiekerk van Zeveneken, onder pastoor Fr. Vyncke, zaliger, de dienst deed van « Kerkbelu ». Sjarelke moest toen ook dikwijls met de Bruine Paters van Lokeren, de boeren afgaan, om boter en eieren op te halen, ten bate van hun orde, de Minderbroeders.

Maar toch wilde ik er het fijne van weten en ik ben dan eens gaan ruizemuizen in de ex-voto's, welke aan Sint Elooi geofferd werden te Zeveneken.

In deze bonte verzameling, vond ik dan ook het bewijs van wat ik tot heden toe nog niet voor vast durfde aannemen. Zodat ik thans kan vaststellen, dat er werkelijk eens, op die bewuste Sint Pietersdag van het jaar 1843, honderd paarden moeten geweest zijn.

Inderdaad, tussen de 11 ex-voto's, welke zich in de kerk bevinden — ex-voto's, die nu op een rood fluwelen kader zijn vastgehecht en die om de hals gehangen werden, tijdens het te paard invoeren der offeranden — bevindt er zich één, waarop een dravend paard en een vaars voorkomt; en dit zilveren plaatje draagt als opschrift :

OPDRAGT DOOR P. DE WILDE, OUD 100 JAEREN,
SINAEY, 1843.

Zoals wij reeds vroeger elders publiceerden^(*), werd er te Zeveneken een offerande ingevoerd, om een goed veulen in de merrie te krijgen. Vandaar dat er steeds afbeeldingen van « vurige », dravende veulens op die ex-voto's voorkwamen.

Eén ervan, in zilver, die de vlucht naar Egypte moet voorstellen, draagt de afbeelding van een groep die van een helling afdaalt, ernaast

(*) Zie : Ferdi van de Vijver. — Uit de Ledegouw (1942). Blz. 18.

staat een St. Eligius met mijter en staf, en die zijn hamer houdt vóór de juist vermelde aankomende groep. De tekst luidt als volgt :

GEGEVEN DOOR J. ANDRIS
DEN IXTRE 1793.

Een ander eksemplaar heeft als tekst :

OFFERANDE OPGEDRAGEN DEN H. ELOI TE
SEVENEECKEN DOOR DE LANDBOUWERS VAN
CALCKEN, 1856.

Dit ex-voto draagt de afbeelding van een paard nabij een boomstam zonder kruin.

Weer een derde ex-voto, zonder jaartal, stelt een paard voor met volgende letters op de romp gegrift :

J. V. d. W.
b. F. L.

Tenslotte hebben wij er nog één ontmoet, (naast verscheidene andere die de gewone voorstelling hebben van een paard en zonder gelijk welke begeleidende tekst), dat een relikwieschijn met borstbeeld van St. Cornelius met de tiaar draagt en daaronder de tekst : St. CORNELIUS.

Hiermede kunnen wij, naar we vermenen, het volksgezegde van de honderd paarden op Sint Pietersdag genoegzaam en gerust bevestigen en tevens onderlijnen dat blijkbaar de volksoverlevering niet gelogen heeft.

FERDI VAN DE VIJVER.

Boekbespreking.

BAERT (G. P.). *De Zijdewever te Deinze. Uitgeversbedrijf Fiat, Gent, 1950, 93 blz. geïllustreerd met 14 afbeeldingen, waarvan 12 buitentekst.*

De zijdeweverij werd door toedoen van Minister Rogier te Deinze in 1847-1848 ingericht, als middel om de grote ellende, die in die tijd de Vlaamse textielnijverheid en de landbouw teisterde, te lenigen. Na een lastig debuut, kwam deze nieuwe nijverheid, dank zij de ijver en de voortvarendheid van vooruitstrevende nijveraars, maar vooral door de noeste vlijt en de vaardigheid der wevers, die een ware liefde voor hun vak koesterden, eindelijk tot een hoge bloei, zodat Deinze weldra voor zijn zijdestoffen niet enkel in het binnenland, maar ook ver in het buitenland, tot zelfs in Zuid-Amerika, bekend stond. Oorspronkelijk werkten die meeste handwevers thuis, op hun eigen getouw, maar voor rekening van een baas. Met het invoeren der mechanische en automatische getouwen is nu die huisnijverheid verdwenen.

Het doel van S. was zo trouw mogelijk het leven van de handzijdeweaver in het licht te stellen en wat hij noemt « een schetsmatige geschiedenis van de handzijdeweaverij » te bezorgen. Daartoe is hij volledig geslaagd. Hij handelt achtereenvolgens over het weven, het weefgetouw, de weverij, de weeffouten, de wever, loon en huishouding, de weversknaap, de beroepsziekten, de handel, de mode, de zingende wever (verschillende weversliederen met zangwijzen worden meegedeeld), de oude weversfaam. Deinze weefstad (een geschiedkundig overzicht van de weefnijverheid in 't algemeen aldaar), Deinze zijdestad. Enkele aantekeningen en een zaken- en personenregister sluiten dit « persoonlijk rapport van wat te Deinze werd beleefd in het zijdeweversvak, sinds het ontstaan daarvan ». Het werkje, flink uitgegeven en mooi geïllustreerd, is ongetwijfeld een degelijke bijdrage tot de economische en sociale geschiedenis van onze gewesten en vult tevens de studie van Hugo Van den Abeele « Het ontstaan der zijdenijverheid in de stad Deinze » (Gent, 1935) merklijk aan.

F. V. ES.

BOLS (E. H. Dr Jan). — *Wereldlijke Volksliederen met melodieën, verzameld uit het nagelaten werk van E. H. Dr Jan Bols. I en II. Uitgegeven voor de Commissie van het Oude Volkslied door Gebroeders Schott, Brussel. 1^e bundel: 124 blz.; 2^e bundel: 79 blz.*

In deze twee bundels worden door J. Nuyts de liederen gepubliceerd uit de nalatenschap van de Eerw. Heer Dr J. Bols, die niet konden opgenomen worden in de « Godsdienstige Kalenderliederen » van dezelfde verzamelaar, door de Commissie van het Oude Volkslied in 1939 uitgegeven.

In de eerste bundel komen de verhalende liederen en de minneliederden voor, in de tweede de verhuisliederen, de feest-, drink-, spot- en kluchtliederen, liederen op dieren en kinderliederen.

Deze liederen, waarvan de melodieën, de tekst en de spelling ongewijzigd weergegeven worden en die voorzien zijn van de aanvullingen van herkomst en de nota's van de verzamelaar, werden uitgekozen en gerangschikt door Prof. Dr P. De Keyser, die ook het « Curriculum Vitae » van Dr Jan Bols opstelde.

Deze verzameling is zonder twijfel een mooie aanwinst voor onze reeds zo rijke volksliederenschat.

F. V. ES.

HET POPPENSPEL. — 1^e jg. (1949), n^{rs} 9 & 10, *Auwegemvaart*, 78, *Mechelen*.

Louis Contryn zet met geestdrift en doorzettingsvermogen zijn poging tot sanering van de poppenspel-cultuur in ons land door. Ziedaar een tijdschrift, dat de tekenen van onze tijd heeft begrepen: nationaal te zijn in een internationaal verband tot versteviging van de vrede onder de mensen. Slechts het beste uit de nationale en internationale poppenspel-literatuur is goed genoeg voor een fijnproever als Louis Contryn. Uit het « paradijs van het poppenspel », Tsjecho-Slovakije, vist hij ons twee pareltjes op. In n° 9 « De Bacil », door Dr Karl Driml, dat in een perfecte poppenstijl een prophylactisch doel nastreeft: de bestrijding van de tuberculose. De personages Bacillus en Bacilla in de krotwoning van de arme schoenmaker Pekdraad zijn vondsten, die de zaak van de volksgezondeheid bij de schoolgaande jeugd meer dienst bewijzen dan tien redevoeringen.

In n° 10 de Tsjechische Sprookjes-suite in dertien prenten door Dr Jan Malik: Bolleke-Rolleke, de avonturen van een voetbal, door een bejaard echtpaar: Grootvadertje en Grootmoedertje, als pleegzoon geadopteerd. In « Bolleke-Rolleke » wordt een toneel-procédé: de lopende band, door duidelijke tekeningen gedemonstreerd. Mogen onze regisseurs er hun voordeel mee doen in de sprookjesspelen. Zoals in de vorige nummers brengt Contryn nieuws over het poppenspel in binnen- en buitenland. Verder goede samenvattingen in het Frans, het Engels en het Duits van de inhoud van elk nummer. Op de eerste bladzijde van n° 10 heeft de Antwerpse kunstenaar Van den Bussche een klaverblad van vijf poppenkoppen getekend: Pierke uit Gent, Woltje uit Brussel, de Vlaamse Pop, Tijn de Neus uit Antwerpen, Tchantchès uit Luik.

P. D. K.

De sedert geruimen tijd (1945) aangekondigde verhandeling over de Belgische marionetten door Prof. Guiette is eindelijk verschenen. De Cercle d'Art heeft het werk van de Gentse hoogleraar in de Franse letterkunde in een buitengewoon fraai pakje gestoken: mooie letter, degelijk papier en niet minder dan 53 verzorgde en typische platen met de voorstelling van personages uit het poppentheater: een kostbaar en enigszins kostelijk bibliophilisch en folkloristisch bezit voor de boekenkast. Doch niet enkel door de uitwendige vorm is het werk voortreffelijk te noemen, ook de gestyleerde inleiding van een literair fijnproever als de dichter Robert Guiette mag er zijn! Zijn zeer genuanceerde opvattingen over marionettenspel en traditionele poppenspel-typen heeft hij ingekleed in een pittig essay, dat hij naar een muzikaal voorbeeld: « Variations sur les marionnettes » heeft betiteld.

Deze variations zijn een doorlopend en afgewisseld pleidooi voor de waardering van het poppenspel als volkskunst met een eigen karakter en eigen eisen. Het enige wat men tegen deze manier van inleiding kan inbrengen is dat een dergelijk essay, doordrukt met woord- en zinspelingen, niet bestemd lijkt voor een gewoon beangstellend lezerspubliek, maar zich eerder richt tot een élite. Misschien zal Guiette hiertegen aanvoeren dat « ce que les journaux appellent l'élite... est un petit monde sans tête ni cœur ». Is het waar dat die élite zich zou laten verbluffen door de mechanische perfectie in de nabootsing der uiterlijke werkelijkheid? Indien het waar is voor de élite is het, helaas, ook waar voor het volk in 't algemeen. Die nabootsing ligt in de lijn van het draadpoppentheater, dat het grote-mensentheater of de opera heeft zoeken te vervangen bij een bepaald publiek van de volksbuurten. Het mag zonderling heten dat Prof. Guiette geen woord wijdt aan de handpoppenkast, die toch ook « de tradition populaire » is in ons land. Dat belet niet dat onder dat vernis, brillant zonder twijfel, van artisticeit — méprisant un peu les amateurs de folklore — het essay vol steekt met kerngezonde gedachten over het poppenspel in 't algemeen.

Zakelijk en goed verantwoord zijn de afzonderlijke inleidingen op de verschillende Belgische poppenspel-centra: Antwerpen, Brussel, Gent, Luik, Bergen (Mons) en Doornik (Tournai). De keus der medegedeelde teksten, de Vlaamse teksten zijn naar de gewoonte van Prof. Guiette meesterlijk vertaald, kan moeilijk verbeterd worden: Blauwbaard (Barbe-bleue) van het Spelleken van de Muide is o.a. voor Gent met zijn Pierke als knecht van de vader van Blauwbaard's verloofde wel zeer typisch. Of Duvelor dat in dezelfde mate is voor Brussel valt te betwijfelen. Een vergelijking tussen de Valentijn en Ourson van Antwerpen en van Doornik is bijzonder leerrijk: er zijn frappante overeenkomsten in de « geestigheden » van de dialoog, maar toch ook opvallende verschillen. Hoeveel dynamischer is de Antwerpse Valentijn met zijn optreden van de Kop tegenover de meer episch-verhalende Doornikse alter ego; dat een dergelijk volkselement als de Kop totaal ontbeert. « La Belle Esclamande » en « le Géant Galasse » stammen zo uit de ridderroman.

Prof. Guiette schijnt geloof te hechten aan een hypothese, die een overeenkomst ziet tussen de poppentheaters van Gent, Doornik en Bergen (Mons), maar spreekt zich niet uit over een mogelijk uitgangspunt. Voor zover we ingelicht zijn is er wel een uitstraling van Gent naar Rijsel geweest ten gevolge van het emigrerend fabrieksvolk. Op ander gebied (volksspelen) is er wel invloed vastgesteld geweest van Rijsel op Doornik (jeux des petits-fers; zie: mijn bijdragen over de schuiftafel, in *Volkskunde*). Daar het enkwest van Reginald S. Sibbald voor Noord-Frankrijk, dat Prof. Guiette als « admirable » looft, ons onbekend is, zullen we ons niet wagen op dat glad ijs, doch ons bij de wens van een systematisch onderzoek ten volle aansluiten. Mocht de mooie uitgave van de « Cercle d'Art » bij de folkloristen van hier en elders het sukses oogsten, die het door haar degelijke inhoud zeker verdient.

P. D. K